

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНІВ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядається проблема інтеграції змісту самостійної роботи студентів вищого педагогічного закладу освіти, що є багатоплановою, тому її дослідження може й повинне здійснюватись у різних аспектах. Висвітлено основні методологічні аспекти інтеграції самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів, основні положення, які повинні бути покладені в основу навчального процесу курсу іноземної мови в університетах, окреслено у статті.

Ключові слова: інтеграція, самостійна робота, навчальний процес, іноземна мова.

В статье рассматривается проблема интеграции содержания самостоятельной работы студентов высшего педагогического учебного заведения, которая является многоплановой, поэтому ее исследование может и должно осуществляться в разных аспектах. Освещены основные методологические аспекты интеграции самостоятельной работы студентов высших педагогических учебных заведений; основные положения, которые должны быть положены в основу учебного процесса курса иностранного языка в университетах, определены в статье.

Ключевые слова: интеграция, самостоятельная работа, учебный процесс, иностранный язык.

The article deals with the problem of higher educational establishments' students' self-dependent activity integration that is multi-aspect and its research should be done within different aspects. Methodological aspects of self-dependent activity integration of higher pedagogical establishment students and the statements, that should be put on the base of the learning course process of foreign language at the universities, have been outlined in the article.

Key words: integration, self-dependent activity, learning process, foreign language.

Постановка проблеми. Проблема інтеграції змісту самостійної роботи студентів вищого педагогічного закладу освіти є багатоплановою, тому її дослідження може й повинне здійснюватись у різних аспектах.

Зауважимо, що проблема інтеграції змісту самостійної роботи генетично пов'язана з більш широкою проблемою – проблемою інтеграції знань, яка виникла понад дві тисячі років тому у зв'язку з необхідністю самоусвідомлення теоретичного мислення. На різних етапах пошуково-філософського пізнання ця проблема виникала й усвідомлювалася як проблема можливостей, важливості методів пізнання в єдності й цілісності світу, як проблема співвідношення пізнання частин і цілого, як проблема співвідношення досвіду науки, філософії та релігії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для висвітлення методологічних засад інтеграції за основу були прийняті дослідження, які розглядають інтеграційні процеси у різних аспектах. Проблема інтеграції турбувала багатьох учених. Зокрема

питанням педагогічної інтеграції присвячено праці Т. Браже, Л. Масол, О. Савченко, М. Сердюкової та інших. М. Асімов, В. Афанасьєва, Б. Кедрова, П. Копкіна, С. Тимохіна, А. Урсул та інші розглядали інтеграцію у філософському аспекті. С. Архангельський, В. Безрукова, М. Берулава, І. Зверєв, М. Махмутов віддали перевагу питанням, які розкривають сутність інтеграції. Формам, видам і шляхам реалізації інтеграції, зокрема, й у професійній освіті, присвячено праці І. Агібалова, Г. Батуріна, Ю. Ганіна, О. Гребенюка, В. Курок, В. Сидоренка, В. Юрженка, І. Яковлева.

В Україні сформувалася ціла низка наукових напрямків у вивченні теоретичних основ інтеграції. Провідними з них є: напрямок методологічного обґрунтування проблем інтеграції (С. Гончаренко, Ю. Мальований, О. Сергєєв); напрямок визначення структури інтегрованих знань (Т. Усатенко); дослідження системологічних аспектів інтеграції (О. Джулик, Є. Яворський); проблеми інтегративних процесів в освіті (І. Богданова); розробка шляхів упровадження

інтеграції в навчальний процес (Л. Вичорова, Т. Горзій, О. Проказа, С. Романенко); інтеграція елементів контролю в модульному навчанні (Л. Джулай); інтеграція теоретичних і виробничих аспектів навчання (Т. Якимович); імовірно-статистичні аспекти інтеграції (В. Якиляшек); інтеграція у ступеневій освіті (Ю. Жидецький); взаємозв'язки інтеграції та диференціації (В. Моргун); психологічні аспекти інтеграції (Т. Яценко); формування системи знань – дидактична інтегродологія (І. Козловська).

Постановка завдання. Інтеграція і диференціація знань – дві невід'ємні й взаємозалежні сторони пізнання, які існують на всіх етапах його історичного розвитку. Інтеграція і диференціація знань – це не просто розумове мислення, відтворення цілісності й розчленованості пізнавальних об'єктів, а, насамперед, об'єднання різноманітних знань у єдине ціле й розподіл знань на окремі галузі науки, напрямки, проблеми тощо. Необхідно встановити залежності та інтегративні зв'язки іноземної мови з основами наук мають суттєвий вплив на розвиток мислення майбутніх вчителів, що передбачає включення мовних знань, умінь та навичок у всі дисципліни професійного циклу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття про інтеграцію розроблено в царині фундаментальних наук, зокрема вже у XVII столітті цей термін використовували в математиці для позначення точно визначеної операції, а в середині XIX століття його й протилежне йому поняття «диференціація» було введено в науку для пояснення механізму еволюції живих організмів і характеристики процесів, що відбуваються практично в усіх галузях матеріального й духовного життя суспільства. У другій половині XX століття сфера вживання терміну «інтеграція» значно розширюється – ним характеризують процеси та явища в таких науках, як філософія, економіка, географія тощо.

Слово «інтеграція» походить від латинського *integratio* – «відновлення», «поповнення», «цілий», тобто щось ціле, яке було з певних причин зруйновано, втратило свою цілісність, але потім відновило її завдяки взаємодії між елементами цього цілого. У філософському енциклопедичному словнику подано таке визначення цього поняття: «Інтеграція – це певна сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле різномірних частин і елементів». Процеси інтеграції можуть мати місце в межах існуючої системи. У такому разі вони ведуть до піднесення рівня її цілісності та організованості або до виникнення нової системи.

Вперше поняття «інтеграція» було використано в XVII столітті Я. А. Коменським у роботі «Велика дидактика»: «Все, що знаходиться у взаємозв'язку, повинно викладатися у такому ж взаємозв'язку». Його наступником став Й.-Г. Песталотці. У творі «Лінгард і Гертруда» «інтеграція» розглядалась ним як метод навчання. Німецький вчений й педагог І. Герbart виокремив основні етапи навчання (XVIII ст.): 1) ясність (зрозумілість); 2) асоціація; 3) система

(інтеграція) – можливість самостійно скласти картину світу.

Поняття про інтеграцію більш широко застосовувалося у XVII столітті у математиці, яке позначало точно визначену операцію, а у 1857 році англійський вчений Г. Спенсер запропонував ввести в наукову літературу слово «інтеграція». Він розумів інтеграцію як об'єднання і комбінацію розрізнених елементів. У цей час проблема цілісності наукового пізнання стала однією з ключових і почало формуватися уявлення про ціле, яке було розрізнене по частинах. Пізніше цей термін буде використовуватися для характеристики процесів та явищ у таких сучасних науках, як біологія, географія, філософія, економіка, політологія, правознавство тощо.

У XIX столітті К. Ушинський зробив найбільший внесок у розробку інтегрованих курсів навчання, розробивши модель, структуру, напрямки інтеграції.

Наступний період формування уявлень про інтеграцію змісту освіти припадає на XX століття. Інтерес до поняття інтеграції зріс у зв'язку з розгортанням науково-технічної революції, посиленням інтегративної тенденції в розвитку виробництва, техніки, економіки, політики й науки, зміцненням міждержавних, міжнаціональних, культурних, наукових та інших зв'язків. Вчені російської школи П. Каптерьов, П. Блонський заперечували багатопредметність у школі і при цьому розмежували інтеграцію і міжпредметні зв'язки.

На початку XX ст. з'являється «Концепція праці». Головна Ідея її – навчити працювати, комплексно підходячи до навчання. У 1907 році виникає «Концепція зв'язку з мистецтвом». У середині XX ст. з усіх можливих концепцій виділено такі напрямки інтеграції:

- 1) інтеграція на основі праці;
- 2) інтеграція на основі взаємозв'язку загально й спеціального;
- 3) інтеграція на основі мистецтва та культурознавства;
- 4) інтеграція на основі центрів за інтересами [5; с. 9-10].

Зокрема, В. Моргун стверджує, що зустрічні процеси інтеграції і диференціації в освіті взаємно доповнюють один одного, бо вони двоєдині. Це явище він назвав «інтедифією (від інтеграція і диференціація) освіти». Це поняття він визначає так: «Інтедифія освіти – це пульсуючий взаємоперехід між інтеграцією і диференціацією освіти, методів навчання і виховання, навчально-виховних установ, що обумовлюється як потребами і можливостями суспільства так і здібностями й інтересами особистості» [5]. Автор зазначає, що інтедифія властива не тільки лише освіті, але, у першу чергу, науковому пізнанню. Він відзначає універсальність поняття інтедифії для різних галузей знання: метафізики, філософії, логіки, соціології, психології, педології, педагогіки. Він вказує, що інтедифія властива процесу розвитку інтелекту в онтогенезі.

Інтегративні процеси в науці розглядаються А. Урсул з точки зору матеріалістичної діалектики як

учення про загальний зв'язок і розвиток. Сама по собі інтеграція в науці виступає як прояв і відображення об'єктивно реальних зв'язків, матеріальної єдності світу, як природного, так і соціального, а також певних тенденцій діяльності людей.

У ході інтеграції виникають нові якісні тенденції у самій науці. Інтеграція – не лише процес набуття нових знань, екстенційного, кількісного їх розширення. У цьому процесі кількість зв'язків переходить у нову якість, проявляється щось нове, чого раніше або не було в науці взагалі, або воно мало не ті масштаби й не той характер. Інтеграція – процес, органічно пов'язаний з якісними перетвореннями всередині кожного елемента, який входить до системи з новими тенденціями його розвитку, викликаними сучасною науково-технічною революцією.

Інтеграція є лише однією стороною процесу розвитку, оскільки останній розглядається філософією як зміна різних форм диференціації та інтеграції.

Досліджуючи методологічні аспекти інтеграції, Ю. Сьомін робить висновок, що інтеграція – це феномен універсальний, який належить до явищ матеріального та духовного буття, є лише однією зі сторін процесу розвитку, який розглядається як філософська категорія, іншою його стороною є диференціація; це процес такого розвитку будь-якої системи, за якої число та інтенсивність взаємодій її елементів зростає, а відносна самостійність зменшується [6].

Інтеграція є важливим засобом досягнення єдності знань у всіх формах та типах їхнього вираження: змістовному, структурному, логіко-гносеологічному, науково-організованому, лінгвістико-семіотичному, загально- і частково-методологічному.

Інтегративні процеси тісно пов'язані з основними законами філософії: закон переходу кількості в якість (виникнення нової якості інтегрованого знання), єдності та боротьбі протилежностей (єдність і боротьба процесів інтеграції та диференціації; тотожність, відмінність і протилежність елементів для інтеграції мають суттєве значення) та заперечення заперечення (поетапне домінування інтеграції та диференціації забезпечує наступність у розвитку знань) [4].

Ідея інтеграції останнім часом є предметом теоретичних і практичних досліджень у зв'язку з початком процесу диференціації у навчанні. Реформування системи освіти, зокрема організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов потребує нового методологічного підходу до її організації та змісту, головна ідея якого полягає в тому, щоб інтегрувати мовний навчальний матеріал, ущільнити його. Але традиційна практика роботи ВПНЗ не забезпечує необхідної єдності між мовною та професійною підготовкою майбутнього вчителя.

Сучасний процес навчання іноземних мов характеризується новим змістом, засобами, формами й методами навчання; новими відносинами між суб'єктами освітнього процесу й містить значний обсяг знань, що мають бути засвоєні самостійно. Своєрідність цієї дисципліни полягає в тому, що в

ході її вивчення формуються вміння й навички послуговуватися чужою мовою як засобом спілкування, засобом отримання нової, професійно значущої інформації. Оволодіння студентами основами іншомовного спілкування припускає досягнення ними певного рівня комунікативної компетенції – здатності й готовності здійснювати іншомовне спілкування в єдності всіх його функцій: інформаційної, регулятивної, емоційно-оцінної й етикетної (І. Бім [1]).

На даний момент зміст навчання студентів іноземної мови нерозривно пов'язаний зі специфікою професійного спілкування студентів. Таку специфіку найбільшою мірою віддзеркалює комунікативний підхід, за допомогою якого, якнайкраще, можна реалізувати принцип професійної спрямованості іноземної мови (І. Бім, Н. Волкова, Т. Дрідзе, І. Зимня, О. Леонтьєв, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, О. Петрашук, С. Полат, С. Шатілов, Г. Рогова, В. Скалкін та інші).

Комунікативне спрямування навчання іноземної мови базується на двох важливих прийомах: комплексному (інтегрованому) та вмотивованому. Цей підхід дає змогу оптимально залучати студента до спілкування іноземною мовою в різних видах діяльності, що сприяє розвитку його комунікативних здібностей.

Сутність навчання студентів іноземної мови у вищому педагогічному навчальному закладі полягає в його інформаційній функції, тобто, у процесі спілкування іноземною мовою відбувається обмін студентами наявною інформацією, її модифікація певним чином, створення якісно нової з метою одержання необхідної інформації в конкретній сфері майбутньої професійної діяльності [2].

Таким чином, в основі вивчення курсу іноземної мови в університетах повинні бути такі положення:

1. Оволодіння іноземною мовою є одним з важливих компонентів професійної підготовки сучасного спеціаліста будь-якого профілю.

2. Курс іноземної мови вищого закладу освіти носить професійно-орієнтований характер, тому його завдання визначається, у першу чергу, комунікативними та практичними потребами спеціалістів відповідного профілю.

3. Студент і викладач є активними учасниками навчального процесу.

4. Студент є не тільки об'єктом навчання, але й його суб'єктом, і тому має право самостійно вирішувати ряд питань, включення до свого індивідуального плану факультативного курсу з іноземної мови, вибір факультативного курсу, вибір матеріалів для самостійної роботи та ін. (С. Заскалета [3]).

Методисти виокремлюють особливості та специфіку предмета «Іноземна мова професійного спрямування». Вона полягає в тому, що:

1. Існує можливість займатися з невеликими групами студентів і відповідно ефективно реалізовувати гносеологічні й педагогічні аспекти самостійної роботи.

2. Викладач у процесі навчання гнучко керує діяльністю студентів, коригує їх дії, висловлювання,

включається в обговорення помилок, підбір зразків, прикладів, моделей і в такий спосіб здійснює керівництво самостійною роботою студентів.

3. Застосування сучасних засобів телекомунікації, мультимедійних технологій надає можливість безпосереднього зв'язку з носіями мови.

4. Своєрідною формою організації навчання з іноземної мови є самостійні заняття студентів у спецкабінеті – практикум з самостійної роботи. Вони організуються як логічне продовження аудиторних занять, проводяться за завданням викладача, що проводить інструктаж і консультування. Витрати часу на виконання цієї роботи регламентуються робочим навчальним планом. Режим роботи обирає сам

студент залежно від своїх здібностей і конкретних умов.

Висновки. Отже, одним із найголовніших завдань у вирішенні проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя є те, щоб у її системі визначити та науково обґрунтувати оптимальне співвідношення між двома діалектично пов'язаними процесами пізнання: процесом диференційованого засвоєння знань, умінь та навичок з окремих дисциплін професійного циклу й процесом керованої інтеграції знань, які засвоюються студентами, і вміннями на основі попередньо встановленої системи професійно значущих зв'язків іноземної мови з фаховими дисциплінами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / Инесса Львовна Бим. – М. : Русский язык, 1977. – 288 с.
2. Дридзе Т. М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации : Проблемы семиосоциопсихологии / Т. М. Дридзе ; ред. И. Т. Левыкин. – М. : Наука, 1984. – 268 с.
3. Заскалета С. Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Григорівна Заскалета. – К., 2000. – 187 с.
4. Козловська І. Філософсько-методологічні аспекти інтеграції знань у змісті сучасної освіти / І. Козловська // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 1999. – № 3. – С. 23.
5. Моргун В. Ф. Інтеграція та диференціація освіти: особистісний та технологічний аспекти / В. Ф. Моргун // Постметодика. – 1996. – № 4. – С. 9–10.
6. Сємин Ю. Н. Интеграция содержания профессионального образования / Ю. Н. Сємин // Педагогика. – 2001. – № 2. – С. 9–10.
7. Сердюкова М. С. Интеграция учебных занятий в начальной школе / М. С. Сердюкова // Начальная школа. – 1994. – № 11. – С. 45–49.

Рецензенти: Мещанінов О. П., д.пед.н., професор;
Шерстюк Л. В., к.пед.н., доцент.

© Герасименко Н. О., 2013

Дата надходження статті до редколегії 14.05.2013 р.

Герасименко Надія Олексіївна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри теорії і практики навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, Криворізький педагогічний інститут, ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Коло наукових інтересів: інтеграція самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів.